

Kükreler, M., Kıbrıs, İ. (2017). CEDAW Öncesi ve Sonrası Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Faktörünün Değerlendirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (3), 1369-1383.

Geliş Tarihi: 10/11/2016

Kabul Tarihi: 22/08/2017

CEDAW ÖNCESİ VE SONRASI ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ FAKTÖRÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ*

Mustafa KÜKRER**
İbrahim KIBRIS***

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi (CEDAW) imzalanmadan önceki ortaokul Türkçe ders kitapları (1977-1979) ile yakın dönemde okutulan (2013-2014) ortaokul Türkçe ders kitaplarını toplumsal cinsiyet eşitliği açısından irdelemek, elde edilen bulguları yorumlamak daha sonra da her iki döneme ait bulguları karşılaştırıp değerlendirmektir. Bu amaçla altı ders kitabı belirlenmiştir. Kitaplar Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim ve Terbiye Kurulu izniyle yayımlanmış olduğu için, resmî bir özelliği de mevcuttur. Araştırmanın veri analizi "içerik çözümlemesi" yöntemi ile gerçekleştirilmiş, örneklemdaki Türkçe ders kitaplarının görselleri ve metinleri belirlenen kategoriye göre analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, incelenen ders kitaplarının görsellerinde ve metinlerinde, erkeklerin kadınlardan daha fazla farklı meslek rolleri ile sunulduğu belirlenmiştir. CEDAW öncesi ortaokul Türkçe ders kitaplarıyla yapılan karşılaştırmalarda genel olarak günümüz ders kitaplarının toplumsal cinsiyet eşitliği açısından olumlu bir gelişme gösterdiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: CEDAW, toplumsal cinsiyet, ayrımcılık, ders kitapları.

THE EVALUATION OF SOCIAL GENDER EQUALITY FACTOR IN THE SECONDARY SCHOOL TURKISH TEXTBOOKS BEFORE AND AFTER CEDAW

ABSTRACT

The purpose of this study was to examine the secondary school Turkish textbooks that were taught (1977-1979) before the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW) and the recent secondary school Turkish textbooks (2013-2014) in terms of social gender equality and to interpret the findings and then to compare and evaluate the findings of both periods. For this purpose, six textbooks have been identified. Books have an official feature as they are published with the permission of the Ministry of National Education (MONE) the Board of Education (Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim ve Terbiye Kurulu). Data analysis of the research was performed by "content analysis" method and the images and texts of Turkish textbooks in the sample were analyzed according to the determined categorization. In the result of the research, in the images and texts of the textbooks that examined, it was determined that men were presented with more different occupational roles than women. In comparison with pre-CEDAW secondary school Turkish textbooks, it has been determined that today's textbooks show a positive development in terms of social gender equality.

Key Words: CEDAW, social gender, discrimination, textbooks

---

* Bu çalışma Yrd. Doç. Dr. İbrahim Kıbrıs danışmanlığında Mustafa Kükreler'in hazırladığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Ayrıca I. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Öğretmen, MEB, m_kukrer@hotmail.com

*** Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, kibris_i@ibu.edu.tr

1.GİRİŞ

Günümüzde toplumsal cinsiyet eşitliği önem kazanmakta ve türlü araştırmalara konu olmaktadır. Asan (2006, 13)'a göre, "Toplumsal cinsiyet, yalnızca cinsiyet farklılığını belirtmekle kalmaz, aynı zamanda cinsler arasında eşitsiz güç ilişkilerini de belirtir." Cinsiyetçilik toplumsal cinsiyet ayrımı ile doğrudan ilintilidir ve kadınlara erkeklerinkinden farklı bir yaşama biçimi ve dünya çizme eğilimidir. Gümüšoğlu (1996), kadınların erkekler tarafından doğurgan varlıklar olarak tanımlandığını, bunun da toplumda kadınların ne yapmaları gerektiğiyle ilgili, yaşamlarını -çocuk bakmak, yemek yapmak vb. ev işleri- belirlediğini söyler.

Günümüzde kadınlar, toplumsal yaşama sayısal anlamda yüksek düzeyde katılmalarına rağmen cinsiyet ayrımıyla yüz yüze kalabilmektedirler (Acar, Ayata, Varoğlu, 1999). Bu nedenle cinsiyet ayrımıyla ilgili materyallerin irdelenmesi gerekmektedir. Çünkü bir devlet nasıl bir insan tipi istediğini ve aktarmak istediği düşüncelerini eğitim programları ve ders kitapları aracılığıyla dışa vurmaktadır.

Türkiye'de farklı kademelerde okutulan ders kitapları cinsiyetçilik açısından incelenmiştir. Helvacıoğlu (1996) tarafından "1928'den 1994'e Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik" çalışmasında farklı alanlara ait ders kitapları incelenmiştir. Tezin bulgularında 1945-1950 yıllarının cinsiyetçiliğe geçişte ara dönemi oluşturduğu, 1950'den itibaren ise hızla artan bir şekilde cinsiyetçi öğelerin ders kitaplarına girdiği bulunmuştur. Esen Sevege tarafından (1998) "Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik" başlıklı yüksek lisans tezinde 1992-1993 öğretim yılında ilköğretim birinci kademedeki okutulan Türkçe ders kitapları incelenmiştir. Kitaplarda metinlerde yer alan ana karakterin çoğunlukla erkek cinsiyetinde olduğu bulunmuştur. Metinlerdeki söylemlerin cinsiyete ilişkin kalıp yargıları yansıttığı, kadınları yalnızca eş ve anne rolleriyle ev içerisinde; erkekleri ise daha geniş roller içerisinde dış mekânlarda sunmakta olduğu ortaya konmuştur. Altan Arslan (2000) "Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik" adlı tezinde, kadınlar kocalarına ve çocuklarına bağımlı kişiler olarak gösterilirken; erkekler ise karar alan otoriteler olarak ders kitaplarında yer aldığı sonucuna varılmıştır. Esen Sevege ve Bağlı (2002) "İlköğretim Ders Kitaplarındaki Kadın ve Erkek Resimlerine İlişkin Bir İnceleme" adlı makalelerinde geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların kitaplara yansıdığı bulunmuştur. Asan'ın (2006) "Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyetçilik Algılarının Saptanması" başlıklı yüksek lisans tezinde ders kitaplarının resim ve metin analizlerinde cinsiyetçi tutumlar saptanmıştır. Kırbaoğlu ve Eyüp'ün (2011) "İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Rollerine Üzerine Bir İnceleme" konulu makalelerinde kadınların zayıf ve pasif, erkeklerinse güçlü ve zeki bireyler olarak gösterildiği tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalarda genel olarak ders kitaplarında toplumsal cinsiyet eşitliğine aykırı bulgular bulunmuştur.

Bu araştırmanın temel amacı ortaokullarda okutulan Türkçe ders kitaplarında yer alan resimlerde ve metinlerde meslekler açısından cinsiyetçi etkilerin devam edip etmediği, belirlenen durumun geçmiş yıllara ait ortaokul Türkçe ders kitaplarıyla karşılaştırılmasıyla 30-35 yıllık süreçteki olumlu ya da olumsuz gelişmeyi ortaya koymaktır. Bu konuda özellikle CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme) imzalanmadan önceki ortaokul Türkçe ders kitapları seçilmiş ve yakın zamanda kullanılan Türkçe ders kitapları ile karşılaştırılmıştır.

Bilindiği üzere kadınlara karşı yapılan her türlü ayrımcılık CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme) ile dile getirilmiş, sözleşmeyi imzalayan ülkemizde de bu konu hakkında eğitim de dâhil her alanda iyileştirmeler yapılmaya çalışılmıştır. CEDAW siyasi, ekonomik, toplumsal, kültürel, kişisel ve diğer alanlarda kadınların erkeklerle eşit oldukları gerçeğine dayanan, kadınların insan haklarından eşit şekilde yararlanmasını garanti altına alan uluslararası bir sözleşmedir. CEDAW kadın haklarını sosyal, kültürel ve siyasi haklar olarak tüm alanlarda kapsamlı bir biçimde ele alan tek sözleşmedir. Yine CEDAW kadınlara karşı yapılan her türlü toplumsal cinsiyet ayrımcılığını dile getiren kapsamlı bir belge niteliğini taşımaktadır (Erşen, 2006). Gün geçtikçe CEDAW'a üye olan ülke sayısı artmakta, dünyada ve ülkemizde CEDAW'ın ve cinsiyet eşitliğinin önem kazandığı görülmektedir (Gaudart, 2007). Bu gelişmeler eğitim alanında özellikle ders kitaplarında araştırmalar ve düzenlemeler yapılmasını gerektirmektedir.

Esen (2003, 5) öğretmen ve öğrenci açısından ders kitabını şu şekilde tanımlar: “Öğretmen açısından ders kitabı, izlenmesi öngörülen eğitim programının hem bir tamamlayıcısıdır; hem de sınıf içi uygulamalara kılavuzluk eden temel bir kaynaktır. Öğrenci açısından ise ders kitabı, öğrencinin öğrenme yaşantılarına kaynaklık eder ve dolayısıyla doğrudan ilişki kurduğu en temel araçtır.” Buradan hareketle öğrencinin öğrenme yaşantılarını ve toplumsal cinsiyetini öğrendiği en temel kaynak ders kitaplarıdır, denilebilir. Kılıç (2008, 42) ders kitapları için “Eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek üzere öğrencinin öğrenmesine kaynaklık eden en önemli öğretim aracıdır” der. Ders kitapları eğitim aracı olarak birçok işlevi yerine getirirken aynı zamanda öğretimin daha kaliteli olmasına katkıda bulunur. Ders kitaplarının temel amaçları içinde, bilgi vermenin yanında öğrenciye toplumsal tecrübeler kazanmasında rehberlik etmesi de bulunmaktadır. Ders kitapları sayesinde öğrencilere öğretim programı doğrultusunda toplumun istediği davranışlar kazandırılmaktadır (Kılıç, 2008).

Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nde ders kitaplarının nitelikleri belirtilirken 6. maddenin(a) bendinde “Anayasa ve kanunlara aykırı hususları içermez” denirken aynı maddenin (c) bendinde “Temel insan hak ve özgürlüklerini destekleyen ve her türlü ayrımcılığı reddeden bir yaklaşım sunar” denilmektedir. Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet eşitsizliği oluşturacak her türlü öge aslında Anayasaya, kanunlara, CEDAW sözleşmesine ve bu yönetmeliğe aykırı olmaktadır.

CEDAW sözleşmesinde kadınların eğitim hakkı ile ilgili 10.maddede “Taraf Devletler eğitim alanında kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek üzere gerekli her türlü tedbiri ve kadınlarla özellikle erkeklerin eşitliğine dayanan aşağıdaki tedbirleri alır:

- Meslek ve sanat rehberliği verilmesinde, kentsel alanlarda olduğu gibi kırsal alanlarda da eğitim kuruluşlarına girme ve bu kuruluşlardan diploma almada eşit şartların sağlanması; bu eşitlik okul öncesi eğitim ile genel, teknik, mesleki ve yüksek teknik eğitimde ve her çeşit mesleki öğretimde sağlanır;
- Aynı öğretim programına katılmaları, aynı sınavlara girmeleri, nitelik bakımından aynı düzeydeki eğitimcilerden eğitim almaları, aynı nitelikteki bina ve eğitim araçlarına sahip olmaları sağlanır;
- Erkeklerin ve kadınların kalıplaşmış rolleriyle ilgili kavramların eğitimin her düzeyinden ve biçiminden tasfiye edilmesi için karma eğitim ve bu amaca

ulaşılmasına yardımcı olacak diğer eğitim türleri teşvik edilir ve özellikle okul kitapları ve ders programları gözden geçirilir ve bu öğretim metoduna göre uyarlanır” ifadesi yer alır.

Aynı sözleşmenin çalışma hakkı ile ilgili 11. maddesinde “Taraf Devletler istihdam alanında erkekler ile kadınların eşitliğini sağlayacak şekilde kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için kadınlara aynı hakları ve özellikle aşağıdaki hakları tanır:

- a) Her insanın vazgeçilmez bir hakkı olan çalışma hakkı;
- b) İstihdam konularında seçim yapılırken aynı ölçülerin uygulanması da dâhil, aynı istihdam imkânlarından yararlanma hakkı;
- c) Mesleğini ve işini serbestçe seçme hakkı, meslekte ilerleme hakkı, iş güvenliğine sahip olma ve hizmet karşılığı imkânlardan ve menfaatlerden yararlanma hakkı ile çıraklık eğitimi, ileri düzeyde mesleki eğitim ve bilgi yenileme eğitimi gibi mesleki eğitim ve yenileme eğitimi alma hakkı;
- d) Tazminatlar da dâhil eşit ücret alma ve eşit değerde yapılan işe karşı eşit muamele görme ile birlikte işin niteliğinin değerlendirilmesinde eşit muamele görme hakkı;
- e) Özellikle emeklilik, işsizlik, hastalık, malullük, yaşlılık ve diğer iş göremezlik gibi hallerde sosyal güvenlik hakkı ile birlikte ücretli izin hakkı;
- f) Sağlığın korunması ve doğurganlık yeteneğinin korunması da dâhil, çalışma şartlarında güvenlik hakkı.”

Ders kitapları genelde görsel ve metinsel öğelerden oluşmaktadır. Bunların her ikisinde de toplumsal cinsiyet rollerine ait unsurlar bulunmaktadır. Birey ders kitaplarındaki resimlerle, metinlerdeki kişilerle kendisini karşılaştırmaktadır. Buralardan toplumsal cinsiyete ait çıkarımlarda bulunup kendi kişiliğiyle kıyaslamalar yapmaktadır (Kırbaçoğlu ve Eyüp, 2011). Örneğin kadın bireylerin, ders kitapları görsellerinde mutfak önlüğü ile gösterilmesi kadınların her daim ev işleri ile uğraşmaları gerektiği izlenimini vermektedir. Bu kitaplar hazırlanırken verilecek gizli ve açık mesajların toplumsal cinsiyet eşitliği için ne kadar önem arz ettiği bilinmektedir.

Günümüzde insan hakları ve buna bağlı olan kadın-erkek eşitliği ayrı bir önem kazanmıştır. Ergenliğe geçiş dönemi olan ortaokul yılları çocukların kişilik oluşumunda, toplumsal cinsiyet rolleri kazanmasında ve dünya görüşü edinmelerinde etkili yıllar olarak görülmektedir. Ortaokulda okutulan Türkçe ders kitapları da buna kendi payınca bir katkı sağlamaktadır. Bu sayede hedef kitle olan öğrenciler, kadın ve erkeğin her alanda eşit olduğu görüşünü ve cinsiyetçi bakış yerine kadın-erkek eşitliğinin hâkim olduğu bir bakış açısı kazanacaklardır (Kükrer, 2015). Eğitim-öğretim faaliyetlerinde etkili olan Türkçe ders kitaplarındaki cinsiyetçiliğin saptanması ve günümüz Türkçe ders kitapları ile geçmiş yıllara ait Türkçe ders kitaplarının karşılaştırılması; Millî Eğitim Bakanlığı politikalarına, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı politikalarına, bu konuda yapılan kuramsal çalışma ve tartışmalara ışık tutacağı ve getireceği faydalar açısından önem arz etmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı ortaokullarda okutulan Türkçe ders kitaplarında yer alan resimlerde ve metinlerde meslekler açısından cinsiyetçi etkilerin devam edip etmediği, bunun geçmiş yıllara ait belirlenmiş ortaokul Türkçe ders kitaplarıyla karşılaştırılmasıyla

30-35 yıllık süreçteki olumlu ya da olumsuz gelişmeyi belirlemektir. Bu konuda özellikle CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme) imzalanmadan önceki ortaokul Türkçe ders kitapları seçilmiş ve yakın zamanda kullanılan Türkçe ders kitapları ile karşılaştırılmıştır.

2. YÖNTEM

Araştırmanın veri analizi “içerik çözümlemesi” yöntemi ile gerçekleştirilmiş, örneklemdaki Türkçe ders kitaplarının görselleri ve metinleri belirlenen kategoriye göre analiz edilmiştir. Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, (2013, 240) içerik analizini şu şekilde tanımlamaktadırlar: “İçerik analizi belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenen bir teknik.” İçerik analizinde temel amaç, birbiriyle aynı olan veya yakın olan ya da birbirine benzeyen verileri belirli kategoriler altında bir araya getirip bunları okuyucuların anlayabileceği şekilde düzenleyerek yorum yapılabilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

2.1. Evren Örnekleme

Araştırmanın evrenini Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun ortaokullarda okutulmasına izin verdiği Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Örnekleme ise 2013-2014 eğitim öğretim yılında ülkemizde okutulan özel yayınevlerine ait ortaokul Türkçe ders kitapları ve CEDAW sözleşmesini Türkiye kabul etmeden önce okutulmuş -1985 öncesi- ortaokul Türkçe ders kitaplarıdır. İncelenen kitaplar şunlardır:

İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Fatma Karabıyık, Evren Yayıncılık, 2013.

İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Banu Yangın, Ayşegül Celepoğlu, Fatma Türkyılmaz, Pasifik Yayıncılık, 2013.

İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Derya Şahin, Ada Yayıncılık, 2013.

Güzel Türkçemiz 6, Kemal Demiray, İnkılâp ve Aka Kitapevleri, 1976.

Güzel Türkçemiz 7, Kemal Demiray, İnkılâp ve Aka Kitapevleri, 1979.

Güzel Türkçemiz 8, Kemal Demiray, İnkılâp ve Aka Kitapevleri, 1979.

3. BULGULAR

Belirlenen ders kitapları incelenirken, kız-kadın ve oğlan-erkek figürleri tek sınıf olarak düşünülerek yaş gruplarına göre ayırım yapılmamış, bu figürler görseller ve metinlerde kendilerine yüklenen meslekler açısından incelenmiştir.

3.1. Görsellerdeki Cinsiyetlere Yüklenen Mesleklerin Dağılımı

Aşağıdaki Tablo 1 ve 2’de incelenen ders kitaplarındaki görsellerde, kadın ve erkek cinsiyetinin kaç farklı meslek rolü ile sunulduğu ve bu mesleklerin neler olduğu gösterilmektedir.

Tablo 1.*Cinsiyetlere Yüklenen Farklı Meslek Rolü Dağılımı*

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Eski Kitaplar	13	92,9	1	7,1	14	100
Yeni Kitaplar	34	66,7	17	33,3	51	100

Eski ders kitaplarında (Tablo 1.) erkekler 13 (%92,9), kadınlar 1 (%7,1) farklı meslek rolü ile gösterilmiştir. Eski ders kitaplarında kadınların yalnızca bir meslek rolüyle ilişkilendirilmesi (ev hanımlığı), görsellerde cinsiyetçi tutumun var olduğunu açıkça göstermektedir. Yeni ders kitaplarında (Tablo 1.) erkekler 34 (%66,7), kadınlar ise 17 (%33,3) farklı meslekte sunulmuştur. Yeni ders kitaplarında kadınların gösterildiği meslek çeşitliliği %33,3 olmasına rağmen erkeklerle karşılaştığımızda arada %33,4'lük bir fark olduğu görülmektedir.

Eski ve yeni ders kitapları karşılaştırıldığında (Tablo 1.) erkeklere biçilen farklı meslek rolleri 13'ten 34'e yükselmesine rağmen, yüzdelik olarak bu oran %92,9'dan %66,7'ye kadar düşmüştür. Buna göre erkeklere biçilen farklı meslek gruplarında %26,2'lik bir düşüş görülmektedir. Kadınlar eski ders kitaplarında 1 (%7,1), yeni ders kitaplarında 17 (%33,3) farklı meslek rolü ile sunulmuştur. Buna göre kadınlar için sunulan farklı meslek rollerinde %26,2'lik bir artış görülmektedir.

Tablo 2.
Cinsiyetlerin Görsellerde Temsil Ettiği Meslekler

Eski Kitaplar		Yeni Kitaplar	
Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Marangoz	Ev hanımı	Kuklacı, Çoban	Dokumacı
Asker		Balıkçı, <u>Öğrenci</u>	Ev hanımı
Pehlivan		Asker, Sporcu	Müziyen
Müziyen		Milletvekili	<u>Dansçı</u>
İmam		Devlet Adamı	<u>Çiftçi</u>
Balıkçı		Halk Ozanı	<u>Ressam</u>
Avcı		<u>Çiftçi</u> , Gemici	Oyuncu
Korucu(Ormancı)		<u>Dansçı</u> , Sunucu	<u>Heykeltıraş</u>
Memur		Memur, Komutan	<u>Yazar</u>
Hizmetçi		Siyasetçi, <u>Esnaf</u>	Laborant
Börekçi		Tezgâhtar, Kâtip	<u>Öğrenci</u>
Yazar		İş Adamı, İşçi	<u>Akademisyen</u>
Çiftçi		<u>Ressam</u> , <u>Yazar</u>	Hemşire
		Oyuncu, Doktor	<u>Öğretmen</u>
		<u>Heykeltıraş</u>	Seyyar Satıcı
		Çini Ustası	<u>Esnaf</u>
		Fotoğrafçı	Terzi
		Okul Müdür Yrd.	
		Avcı, <u>Öğretmen</u>	
		Padişah,	
		<u>Akademisyen</u>	
		Okul Müdürü	

Not: Altı çizili meslekler kadın-erkek cinsiyetlerinde ortak olan mesleklerdir.

Eski ders kitaplarında (Tablo 2.) askerlik, marangozluk, balıkçılık, pehlivanlık, müziyenlik, imamlık, avcılık, koruculuk(ormancılık), memurluk, hizmetçilik, börekçilik, yazarlık, çiftçilik gibi bilinen mesleklerin tümü erkek mesleği olarak düşünülmüştür. Tablo 2’de görüldüğü gibi kadınlara yalnızca ev hanımlığı uygun görülür. Yeni kitaplarda ise erkeklere gücü temsil eden devlet adamlığı, padişahlık, milletvekilliği, okul müdürlüğü ve iş adamlığı gibi meslekler yüklenmiştir. Bu meslekler kadınlarda hiç sunulmamıştır. Geleneksel olarak kadınlara ait düşünülen dokumacılık, terzilik, ev hanımlığı ve hemşirelik mesleğine erkeklerde hiç yer verilmemiştir. Yeni ders kitaplarında dansçılık, öğrencilik, öğretmenlik, çiftçilik, ressamlık, yazarlık, heykeltıraşlık, esnaflık ve akademisyenlik her iki cinsiyete de yüklenen meslek gruplarıdır. Tablo 2’ye bakıldığında, kadınların yeni ders kitaplarında daha çok sanatsal mesleklerle sunulduğu (ressamlık, yazarlık, heykeltıraşlık, dansçılık, müziyenlik ve oyunculuk) görülmektedir. Bilgi gücüne sahip görülen akademisyenlik ve öğretmenlik her iki cinsiyet içinde söz konusudur.

Eski ve yeni ders kitapları karşılaştırıldığında (Tablo 2.) önceki ders kitaplarında sınırlı görülen meslek yelpazesinin, yeni ders kitaplarında arttığı görülmektedir. Eski ders kitaplarında kadınlar sadece ev hanımı olarak gösterilirken, yeni ders kitaplarında kadınların geleneksel olan (öğretmen, terzi, dokumacı, hemşire) ve geleneksel olmayan (seyyar satıcı vb.) çok farklı mesleklerle ilişkilendirildiği görülmektedir. Bunda yeni ders

kitaplarında görselliğin artması ve günümüzde farklı meslek dallarında kadınların da yer almasının etkisi olduğu söylenebilir.

3.2. Metinlerdeki Cinsiyetlere Yüklenen Mesleklerin Dağılımı

Tablo 3.
Cinsiyetlere Yüklenen Farklı Meslek Rolü Dağılımı

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Eski Kitaplar	42	80,8	10	19,2	52	100
Yeni Kitaplar	44	80	11	20	55	100

Eski ders kitaplarındaki metinlerde (Tablo 3.) erkekler 42 (%80,8), kadınlar 10 (%19,2) farklı meslek rolü ile sunulmuştur. Erkekler kadınlardan yaklaşık dört kat fazla meslekle bu kitaplarda yer almıştır. Yüzdeler olarak bakıldığında ise erkeklerin farklı mesleklerle sunumu kadınlarınkinden %61,6 daha fazladır. Yeni ders kitaplarında (Tablo 3.) erkekler 44 (%80), kadınlara ise 11 (%20) farklı meslek rolü biçilmiştir. Yeni ders kitaplarında kadınlara sunulan meslek rolleri çeşitliliği %20 olmasına rağmen erkeklerle karşılaştırıldığında arada %60'lık bir fark görülmektedir.

Eski ve yeni ders kitapları karşılaştırıldığında (Tablo 3.) erkekler sunulan farklı meslek rolleri 42'den 44'e yükselmesinin rağmen, yüzdeler olarak bu oranın %80,8'den ancak %80'e düştüğü tespit edilmiştir. Buna göre erkekler sunulan farklı meslek gruplarında %0,8'lik bir düşüş görülmüştür. Kadınlar eski ders kitaplarında 10 (%19,2), yeni ders kitaplarında 11 (%20) farklı meslek rolü ile sunulmuştur. Buna göre kadınlara sunulan farklı meslek rollerinde azda olsa (%0,8) bir artış görülmüştür.

Tablo 4.
Cinsiyetlerin Metinlerde Temsil Ettiği Meslekler

Eski Kitaplar		Yeni Kitaplar	
Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Marangoz, Terzi	Ev Hanımı	Kuklacı, Biletçi	Ev Hanımı
*Asker, Gemici	*Hizmetçi	Balıkçı, <u>Öğrenci</u>	<u>Çiftçi</u>
Pehlivan, Kaptan	Kitapçı	<u>Asker</u> , Sporcu	<u>Oyuncu</u>
Halk Ozanı, Aşçı	Çıracı	Milletvekili, İşçi	<u>Yazar</u>
Filozof, Otelci	*Öğrenci	Devlet Adamı	<u>Asker</u>
İmam, Esnaf	*Öğretmen	Halk Ozanı, Bekçi	<u>Öğrenci</u>
Helvacı, Doktor	Oyuncu	Filozof	<u>Akademisyen</u>
Avcı, Kayıkçı	*Asker	<u>Çiftçi</u> , Muhtar	Hemşire
Korucu(Ormancı)	Pansiyoncu	Kitapçı, Sunucu	<u>Öğretmen</u>
Memur, Komutan	Yazmacı	Yaver, Komutan	<u>Okul Müdürü</u>
*Hizmetçi, Ressam		Gazeteci, <u>Esnaf</u>	<u>Esnaf</u>
Yazar		Fabrikatör, Kâtip	
Balıkçı, Seyis		İş Adamı, Kaptan	
*Öğretmen		Ressam, <u>Yazar</u>	
Çiftçi, *Öğrenci		<u>Oyuncu</u> , Doktor	
Hastabakıcı, İşçi		Belediye Başkanı	
Berber, Vali		İnşaat Ustası	
Hükümdar, Şair		Sobacı, İmam	
Dekorcu, Kahveci		Okul Müdür Yrd.	
Heykeltıraş, Arıcı		Avcı, <u>Öğretmen</u>	
Çocuk Bakıcısı		Hükümdar, Kâşif,	
Arzuhalci, Mimar		<u>Akademisyen</u>	
Akademisyen		<u>Okul Müdürü</u>	
Fabrikatör		Hâkim, Sinemacı	
		Muhasebeci, Şair	
		Heykeltıraş	

Not: “*” olanlar eski ders kitaplarında, altı çizili olanlar yeni ders kitaplarında ortak olan mesleklerdir.

Tablo 4’te görüldüğü gibi; kadınlar daha dar bir meslek çerçevesinde ve askerlik dışında kadınlara özgü görülen geleneksel mesleklerle sunulmuştur. Erkekler ise daha geniş meslek yelpazesine; içinde güç ve idarecilik barındıran kaptanlık, komutanlık, hükümdarlık, pehlivanlık, valilik, fabrikatörlük gibi mesleklerle sunulmuştur. Erkekler yine eski ders kitaplarındaki metinlerde toplumda aydın kesimi temsil eden; doktorluk, filozofluk, öğretmenlik, akademisyenlik gibi mesleklerle sunulurken; kadınlar, geleneksel (kadına özgü) meslek anlayışıyla yalnızca öğretmenlik mesleğiyle sunulmuştur. Eski ders kitaplarında kadın ve erkek cinsiyetlerinde ortak olan meslekler ise; askerlik, hizmetçilik, öğretmenlik meslekleridir. Yeni ders kitaplarında (Tablo 4.) erkeklere gücü ve otoriteyi temsil eden devlet adamlığı, komutanlık, milletvekilliği, muhtarlık, okul müdürlüğü ve okul müdür yardımcılığı, belediye başkanlığı, kaptanlık gibi meslekler yüklenmiştir. Bu mesleklerden yalnızca okul müdürlüğü kadınlarda da yer almıştır. İncelenen günümüz ders kitaplarında kadınlarla erkeklerin ortak sunulduğu meslekler çiftçilik, oyunculuk, yazarlık, askerlik, öğrencilik, akademisyenlik, öğretmenlik, okul müdürlüğü ve esnaflık meslekleridir. Bunların içinde bilgi gücünü

temsil eden öğretmenlik ve akademisyenlik meslekleri her iki cinsiyette de bulunmaktadır.

Tablo 4'e bakılarak eski ve yeni ders kitapları karşılaştırıldığında geniş meslek yelpazesinin her ikisinde de erkeklerde olduğu görülmektedir. Eski ders kitaplarından farklı olarak yeni ders kitaplarında, kadına özgü sayılan meslek anlayışının dışına çıkılarak akademisyenlik ve okul müdürlüğü gibi meslekler de kadınlar için uygun görülmüştür.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

İncelenen ders kitaplarındaki görsellerde ve metinlerde erkeklere kadınlardan daha fazla farklı meslek rolleri sunulmuştur. Ancak eski ders kitaplarındaki görsellerde kadınlar yalnızca ev hanımlığı ile sunulurken, yeni ders kitaplarında kadınlara 17 farklı meslek yüklenmiştir. İncelenen ders kitaplarındaki görsellerin tümünde erkekler daha fazla meslek yelpazesine, kadınlar ise daha sınırlı meslek rolleriyle sunulmuştur. Yeni ders kitaplarında dansçılık, öğrencilik, öğretmenlik, çiftçilik, ressamlık, yazarlık, heykeltıraşlık, esnaflık ve akademisyenlik her iki cinsiyete de yüklenen ortak meslek grupları olarak tespit edilmiştir. Yeni ders kitaplarındaki görsellerin tümünde geleneksel olarak kadınlara ait düşünülen dokumacılık, terzilik, ev hanımlığı ve hemşirelik mesleği kadınlara yüklenmiş ve bu mesleklerle erkekler hiç sunulmamıştır.

İncelenen eski ders kitaplarındaki metinlerde kadınlar 10, yeni ders kitaplarında 11 farklı meslek rolüyle sunulmuş; aralarında kadınlara farklı meslek rolü yüklenmesi açısından sayısal olarak büyük bir fark olmadığı görülmüştür. Metinlerde de görsellerdeki gibi erkekler daha fazla farklı meslek sunulduğu tespit edilmiştir. Eski ders kitaplarındaki metinlerde kadın ve erkek cinsiyetlerinde ortak olan meslekler askerlik, hizmetçilik, öğretmenlik ve öğrencilik meslekleri olarak bulunmuştur. Yeni ders kitaplarında kadınlarla erkeklerin ortak sunulduğu meslekler çiftçilik, oyunculuk, yazarlık, askerlik, öğrencilik, akademisyenlik, öğretmenlik, okul müdürlüğü ve esnaflık meslekleridir. Ortak meslek gruplarının incelenen günümüz ders kitaplarında arttığı görülmüştür. Bunların içinde bilgi gücünü temsil eden öğretmenlik ve akademisyenlik meslekleri her iki cinsiyette de bulunmaktadır. Günümüz yeni ders kitaplarında erkeklere gücü ve otoriteyi temsil eden devlet adamlığı, komutanlık, milletvekilliği, muhtarlık, okul müdürlüğü ve müdür yardımcılığı, belediye başkanlığı, kaptanlık gibi meslekler yüklenmiş, fakat bu mesleklerden yalnızca okul müdürlüğü kadınlarda da yer almıştır.

4.1. Öneriler

- Erkekler gibi kadına da ders kitaplarında, gelenekselin dışında daha geniş bir meslek yelpazesi sunulmalıdır. Ayrıca kadınlara yöneticilik gibi liderlik gerektiren meslekler daha fazla sunularak bu gibi mesleklere kadınların ders kitapları aracılığıyla teşvik edilmesi faydalı olacaktır.
- Ders kitaplarını inceleyenler ve Talim ve Terbiye Kurulu toplumsal cinsiyet eşitliği konusu üzerine titizlikle eğilmeli, toplumsal cinsiyet eşitliğine uymayan öğelerin yer aldığı ders kitaplarının bu yönde düzeltilmesi için gereğini yapmalıdırlar.
- Bu konunun ciddiyetinin artırılması için Talim ve Terbiye Kurulu Komisyon üyelerine, ders kitapları ve eğitim araçları inceleme ve değerlendirme panelindeki görevlilere, öğretmenlere ve öğretim programı hazırlayan

uzmanlara toplumsal cinsiyet eşitliği konusu hakkında seminerler verilerek bu kimseler bilinçlendirilmelidir.

- Sorunun çözülmesine katkı sağlaması açısından eğitim fakültelerinde okumakta olan öğrenciler için ders programlarına bu konuda dersler konulmalı ya da Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi adlı dersin müfredatında düzenlemeler yapılmalıdır.
- Bu çalışma ortaokul Türkçe ders kitaplarıyla sınırlı olduğu için farklı ders kitaplarına değinilmemiştir. Araştırmacılar bu amaçla farklı sınıf ve derslerle ilgili kitapları inceleyerek konunun değişik boyutlarını ortaya koyabilirler. Buna bağlı olarak araştırmacılar farklı bakış açılarıyla toplumsal yaşamdaki cinsiyet eşitliğini araştırma konusu olarak ele alabilirler.

KAYNAKÇA

- Acar, F., Güneş-Ayata, A. & Varoğlu, D. (1999). *Cinsiyete dayalı ayrımcılık: Türkiye'de eğitim sektörü örneği*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.
- Arslan, Ş. A. (2000). *Ders kitaplarında cinsiyetçilik*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.
- Asan, H. T. (2006). *Ders kitaplarında cinsiyetçilik ve öğretmenlerin cinsiyetçilik algılarının saptanması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü (1985). *Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme (14 Ekim 1985)*. Ankara: Resmî Gazete, 85/9722/18898.
- Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü (2012). *Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği (12 Eylül 2012)*. Resmî Gazete, 28409.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç, Ç. E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri (15. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Demiray, K. (1976). *Güzel Türkçemiz 6*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitapevleri.
- Demiray, K. (1979). *Güzel Türkçemiz 7*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitapevleri.
- Demiray, K. (1979). *Güzel Türkçemiz 8*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitapevleri.
- Erşen, U. B. (2006). *Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Denetim Mekanizması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Esen Sevrge, Y. (1998). *Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik (İlköğretim Ders Kitapları Üzerinde Yapılmış Bir İçerik Çözümlemesi)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Esen Sevrge, Y. ve Bağlı, M. T. (2002). *İlköğretim ders kitaplarındaki kadın ve erkek resimlerine ilişkin bir inceleme*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 35 (1-2), 143-154.
- Esen Sevrge, Y. (2003). Okul Bilgisi ve Ders Kitapları. M. T. Bağlı & Y. Esen (Eds.), *Ders Kitaplarında İnsan Hakları: İnsan Haklarına Duyarlı Ders Kitapları İçin İçinde*(ss. 5-19). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Gaudart, D. (2007). How CEDAW Has Emerged? S. Kölbl (Ed.), *What is CEDAW?* (13-17). Vienna: Austrian Federal Chancellery-Federal Women, Media and Civil Service Ministry Publications.
- Gümüsoğlu Helvacıoğlu, F. (1996). *Ders kitaplarında cinsiyetçilik: 1928-1995*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Gümüsoğlu Helvacıoğlu, F. (1996). *1928'den 1994'e Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karabıyık, F. (2013). *İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı*. Ankara: Evren Yayıncılık.
- Kılıç, D. (2008). Ders Kitabının Öğretimdeki Yeri. Ö. Demirel ve K. Kırışlı (Eds.), *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi (2. Baskı)* İçinde (ss. 77-53). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kırbaşıoğlu, K. L. & Eyüp, B. (2011). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Rollerine Üzerine Bir İnceleme. ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 2 (3), 129-148.

- Kükre, M. (2015). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yönüyle Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, D. (2013). *İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı*. Ankara: Ada Yayıncılık.
- Yangın, B., Celepoğlu, A. & Türkyılmaz, F. (2013). *İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı*. Ankara: Pasifik Yayıncılık.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (5. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

Today, gender mainstreaming gains importance and is subject to various researches. Gümüšoğlu (1996) stated that women are defined as fertile beings by men, and that their lives are related to what women should do (houseworks such as, care a baby, cook, etc.) in society. Today, women can face gender discrimination even though they participate in social life at a high level in a quantitative sense (Acar, Ayata, Varoğlu, 1999). For this reason, materials related to gender discrimination need to be examined. Because a state wants to express what kind of people it wants and what they want to convey through educational programs and textbooks. The main purpose of this research is to reveal whether the sexist influences continue in terms of occupations in the pictures and texts in the Turkish textbooks taught in secondary schools and whether the positive or negative development in the 30-35 year period has been achieved by comparing the determined situation with the secondary school Turkish textbooks of the past years. In particular, the secondary school Turkish textbooks before the signing of the CEDAW (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women) were selected and compared with the Turkish textbooks which were recently used. As is known, all forms of discrimination against women are expressed in CEDAW (the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women) and also in our country signed the Convention, in all areas including education, improvements about that issue have been trying to be made. CEDAW is an international convention that guarantees women to take advantage of human rights equally and, that based on the fact that women are equal to men in political, economic, social, cultural, personal and other fields. CEDAW is the only convention that addresses women's rights in a comprehensive way in all areas such as social, cultural and political rights. Also, CEDAW has the characteristics of a comprehensive document that expresses all kinds of gender discrimination against women (Erşen, 2006). The number of CEDAW member countries is increasing day by day, and it is also seen that CEDAW and gender equality are gaining importance in the world and our country (Gaudart, 2007). These developments require to do researchs and regulations in education, especially in textbooks. Textbooks generally consist of visual and textual materials. In both of these, there are elements related to social gender roles. The individual compares himself to the pictures in the textbooks and the people in the texts. By making inferences related to social gender from there, s/he makes comparisons with their own personality (Kırbašoğlu and Eyüp, 2011). For example, showing women with kitchen apron in textbook visuals gives the impression that women must deal with housework every time. While preparing these books, it is known importance of hidden and open messages for social gender equality. Determination of sexism in Turkish textbooks which are effective in educational activities and comparison of current Turkish textbooks and Turkish textbooks of the past years are important for the policies of the Ministry of National Education, for the policies of the Ministry of Family and Social Policy, and for the benefits that it will bring and for the bringing light to the theoretical work and discussions about this issue.

2. Method

Data analysis of the research was performed by "content analysis" method and the images and texts of Turkish textbooks in the sample were analyzed according to the determined

categorization. The universe of the research creates Turkish textbooks that the Board of Education has allowed to be taught at secondary schools. The sample is the secondary school Turkish textbooks of the private publishing houses that were taught in our country during the 2013-2014 academic year and secondary school Turkish textbooks -before date of 1985- that were taught before the Turkey acceptance of the CEDAW convention. These consist of a total of six textbooks. The books reviewed include: Primary 6th grade Turkish Textbook, Fatma Karabıyık, Evren Publishing, 2013. Primary 7th grade Turkish Textbook, Banu Yangın, Aysegul Celepoglu, Fatma Turkyılmaz, Pasifik Publishing, 2013. Primary 8th grade Turkish Textbook, Derya Şahin, Ada Publishing, 2013. Güzel Türkçemiz 6, Kemal Demiray, İnkılâp ve Aka Publishing, 1976. Güzel Türkçemiz 7, Kemal Demiray, İnkılâp ve Aka Publishing, 1979. Güzel Türkçemiz 8, Kemal Demiray, İnkılâp ve Aka Publishing, 1979.

3. Results

In the images and texts in the textbooks that examined, men were presented with much more different occupational roles than women. Despite this, while in the images of the old textbooks, women were presented only as housewives, in the new textbooks women were assigned 17 different occupations. In all of the textbooks examined men were presented with more wide spectrum of occupations and women were presented with more limited occupational roles. In the texts of the old textbooks examined, women were presented with 10 and in new textbooks were presented with 11 different occupational roles; so, it was seen that there was not a big difference numerically between them in terms of having different occupational roles among women. In the texts, it has been found that much more different occupations are offered to men as well as in the pictures.

4.Suggestions

Like men, female gender should also be presented with a wider spectrum of occupation aside from traditional in textbooks; it would also be beneficial for women to be encouraged to teach such occupatns through textbooks by offering more jobs that require leadership such as management and administration. The examiners of textbooks and the Board of Education should rigorously address issues of gender equality and do the necessary to regulate the textbooks in this respect on which social gender equality incompatible textbooks. To raise the seriousness of this issue, it is necessary to raise awareness among the members of the Commission of the Board of Education, Textbooks and educational materials examination and evaluation panels' officers, teachers and specialists who prepare the curriculum by giving seminars on the issue of gender equality. Moreover, it will also contribute to solving the problem of putting lessons about this subject in the curriculum for the students who are already studying in the education faculties. Since this study is limited to secondary school Turkish textbooks, different textbooks are not mentioned. For this purpose, researchers can explore different aspects of the subject by examining books on different classes and lessons. Accordingly, researchers can consider gender equality in social life as a matter of research through different perspectives.